

LECTIO XXXIV: Ο ΣΚΙΠΙΩΝΑΣ Ο ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΛΗΣΤΑΡΧΟΙ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Cum Africanus in Literno esset, complures praedonum duces forte salutatum ad eum venerunt. Tum Scipio, cum se ipsum captum venisse eos existimasset, praesidium domesticorum in tecto conlocavit. Quod ut praedones animadverterunt, abiectis armis ianuae appropinquaverunt et clara voce Scipioni nuntiaverunt (incredibile auditu!) virtutem eius admiratum se venisse. Haec postquam domestici Scipioni rettulerunt, is fores reserari eosque intromitti iussit. Praedones postes ianuae tamquam sanctum templum venerati sunt et cupide Scipionis dextram osculati sunt. Cum ante vestibulum dona posuissent, quae homines deis immortalibus consecrare solent, domum reverterunt.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ XXXIV

Όταν ο Αφρικανός βρισκόταν στο Λίτερνο, αρκετοί αρχηγοί ληστών τυχαία ήρθαν σ' αυτόν για να τον χαιρετίσουν επίσημα. Τότε ο Σκιπίωνας, επειδή νόμισε ότι αυτοί είχαν έρθει για να συλλάβουν αυτόν τον ίδιο, εγκατέστησε στο σπίτι φρουρά από δούλους του σπιτιού (οικιακούς). Μόλις παρατήρησαν αυτό οι ληστές, αφού πέταξαν μακριά τα όπλα, πλησίασαν την πόρτα και με δυνατή φωνή ανήγγειλαν στον Σκιπίωνα (απίστευτο στο άκουσμα!) ότι είχαν έρθει για να θαυμάσουν την ανδρεία του. Όταν οι δούλοι μετέφεραν αυτά στον Σκιπίωνα, αυτός διέταξε να ανοιχθούν οι πόρτες και να μπουν αυτοί μέσα (να ανοίξουν τις πόρτες και να τους οδηγήσουν/βάλουν μέσα). Οι ληστές προσκύνησαν τις παραστάδες της πόρτας σαν ιερό ναό και φίλησαν με πάθος το δεξί χέρι του Σκιπίωνα. Αφού άφησαν μπροστά στην είσοδο δώρα, τα οποία οι άνθρωποι συνηθίζουν να προσφέρουν στους αθάνατους θεούς, επέστρεψαν στην πατρίδα (τους).

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ XXXIV

1. Στις παρακάτω δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με τον σύνδεσμο cum, αυτός είναι:

cum... in Literno esset   ιστορικός/διηγηματικός

cum... existimasset   αιτιολογικός

cum... posuissent

ιστορικός/διηγηματικός

2. complures: δεν σχηματίζει ενικό. Η γενική πληθ. σε **-ium**, ονομαστική, αιτιατική, κλητική πληθυντικού του ουδετέρου σε **-ia** και σπανιότερα σε **-a**.

3. forte, incredibilis, immortalis: δεν σχηματίζουν παραθετικά.

4. Άλλες δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις του κειμένου είναι οι παρακάτω:

ut...animadverterunt (δηλώνει το προτερόχρονο) postquam...rettulerunt (δηλώνει το προτερόχρονο)

5.

σουπίνα του κειμένου   **τι δηλώνουν**

salutatum   αιτιατική σουπίνου. Δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως (στο ρ. venērunt).

captum   αιτιατική σουπίνου. Δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως (στο απρφ. venisse).

auditu   αφαιρετική σουπίνου. Δηλώνει την αναφορά στο επίθ. incredibile.

admiratum   αιτιατική σουπίνου. Δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως (στο απρφ. venisse).

6. existimasset: υποτακτική υπερσυντελικού. Να θυμηθούμε τον κανόνα:

Στους παρακειμένους που σχηματίζονται κανονικά σε -avī, -enī, -inī και στους χρόνους, που παράγονται από αυτόν τον παρακείμενο, πολλές φορές όταν μετά τη συλλαβή -vī και -ve ακολουθεί συλλαβή η οποία αρχίζει από r, s εκπίπτει το v και τα δύο φωνήεντα συναιρούνται σε ένα φωνήεν μακρόχρονο. [Θ. Κακριδής, *Γραμματική της Λατινικής Γλώσσας*, σελ. 77]

π. χ. amavisti = amasti

amaverunt = amarunt

amavissem = amassem

amavero = amaro

7. abiectis armis: αφαιρετική απόλυτη ιδιάζουσα χρονική μετοχή.

[ανάλυση σε δευτ. χρον προτ. : cum + υποτ. υπερσ.]

cum arma abiecissent

postquam + οριστ. παρκμ.

postquam arma abiecerunt/-erant

8.domestici -orum, arma -orum: χωρίς ενικό αριθμό.

9.incredibile auditu: προεξαγγελτική παράθεση (αναλύεται σε δευτερεύουσα αναφορική επιθετική, προσθετική πρόταση).

10.revertērunt: εδώ είναι ημιαποθετικό.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

cum: χρονικός σύνδεσμος = όταν, αφού. Εδώ πρόκειται για τον ιστορικό ή διηγηματικό σύνδεσμο cum (cum historicum ή narrativum), ο οποίος συντάσσεται με υποτακτική παρατατικού (για πράξη σύγχρονη στο παρελθόν) ή με υποτακτική υπερσυντελικού (για πράξη προτερόχρονη στο παρελθόν).

Africanus: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **Africanus -i** = Αφρικανός. Στην πραγματικότητα πρόκειται για το αρσενικό γένος του επιθέτου της β' κλίσης Africanus, -a, -um, που εδώ είναι ουσιαστικοποιημένο. Στο συγκεκριμένο κείμενο, όμως, η λέξη Africanus είναι προσωνύμιο του Σκιπίωνα (Publius Cornelius Scipio **Africanus** maior = Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων ο Αφρικανός ο πρεσβύτερος) και επομένως ως κύριο όνομα δεν σχηματίζει κατά κανόνα πληθυντικό.

in: πρόθεση. Συντάσσεται με αφαιρετική και αιτιατική. Εδώ συντάσσεται με τοπική αφαιρετική = σε (στάση σε τόπο).

Literno: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους, **Liternum -i** = Λίτερνο. Είναι, πιο συγκεκριμένα, το ουδέτερο γένος του επιθέτου της β' κλίσης Liternus, -a, -um, που, όμως, εδώ είναι ουσιαστικοποιημένο. Ως όνομα περιοχής δεν σχηματίζει κατά κανόνα πληθυντικό.

esset: γ' ενικό υποτακτικής παρατατικού του βοηθητικού ρήματος **sum, fui, -, esse** = είμαι, υπάρχω.

complures: ονομαστική πληθυντικού, αρσενικού γένους του επιθέτου της γ' κλίσης **complures, complures, complura/ -ia** = πολλοί, -ές, -ά, αρκετοί, -ές, -ά. Το επίθετο, μολονότι είναι σύνθετο από την πρόθεση cum + τον συγκριτικό βαθμό του plures (= συγκριτικός του επιθέτου multi, -ae, -a), δεν σχηματίζει συγκριτικό βαθμό. Ο υπερθετικός βαθμός (complurimi) απαντά σπανίως.¹

praedonum: γενική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **praedo -onis** = ληστής.

---

¹ Υπερθετικός βαθμός του επιθέτου complures = complurima (που απαντά μία φορά σε λατινικό κείμενο) και complurimi. Βλ. Σκάσης Ερρ., *Ιστορική Γραμματική της Λατινικής Γλώσσας*, σελ 163.

duces: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού και θηλυκού γένους, **dux, ducis** = αρχηγός. Εδώ είναι αρσενικό.

forte: επίρρημα τροπικό = τυχαία. (Το επίρρημα προέρχεται από την αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους, **fors -tis** = τύχη). Δεν σχηματίζει παραθετικά.

salutatum: αιτιατική σουπίνου του ρήματος της α' συζυγίας **saluto, salutavi, salutatum, salutāre** = χαιρετίζω επίσημα.

ad: πρόθεση. Συντάσσεται με αιτιατική για να δηλώσει κίνηση, κατεύθυνση προς = προς, σε.

eum: αιτιατική ενικού, αρσενικού γένους της δεικτικής-επαναληπτικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή αυτό.

venerunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της δ' συζυγίας **venio, veni, ventum, venire** = έρχομαι, φθάνω.

tum: επίρρημα χρονικό = τότε.

Scipio: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **Scipio -onis** = Σκιπίωνας. Ως κύριο όνομα δεν έχει κατά κανόνα πληθυντικό.

cum: αιτιολογικός σύνδεσμος = επειδή. Συντάσσεται με υποτακτική.

se: αιτιατική ενικού, της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου που λειτουργεί ως αυτοπαθητική= τον εαυτό του.

ipsum: αιτιατική ενικού, αρσενικού γένους της οριστικής αντωνυμίας **ipse, ipsa, ipsum** = ο ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο.

captum: αιτιατική σουπίνου του ρήματος της γ' συζυγίας **capio, cepi, captum, capere*** = συλλαμβάνω. (Το **capio** είναι από τα 15 ρήματα σε -io της γ' συζυγίας).

venisse: απαρέμφατο ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της δ' συζυγίας **venio, veni, ventum, venire** = έρχομαι, φθάνω.

eos: αιτιατική πληθυντικού, αρσενικού γένους της δεικτικής -επαναληπτικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή αυτό.

existimasset: γ' ενικό υποτακτικής ενεργητικού υπερσυντελικού του ρήματος της α' συζυγίας **existimo, -avi, -atum, -āre** = νομίζω, θεωρώ. Πρόκειται για συνηρημένο τύπο του **existimavisset**. Το ρήμα απαντά και ως **existumo**.²

praesidium: αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **praesidium -ii/ -i**³ = φρουρά.

domesticorum: γενική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **domestici -orum** = οικιακοί δούλοι. Το ουσιαστικό απαντά μόνο στον πληθυντικό (*plurale tantum*). Προέρχεται από το αρσενικό γένος του επιθέτου της β' κλίσης **domesticus, -a, -um** = οικιακός, -ή, -ό, ο του σπιτιού.

in: πρόθεση. Συντάσσεται με αφαιρετική και αιτιατική. Εδώ συντάσσεται με τοπική αφαιρετική = σε (στάση σε τόπο).

tecto: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **tectum -i** = σπίτι.

conlocavit: γ' ενικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της α' συζυγίας **conloco (ή colloco), -avi, -atum, -āre** = τοποθετώ, εγκαθιστώ.

quod: αιτιατική ενικού, ουδετέρου γένους της αναφορικής αντωνυμίας **qui, quae, quod** = ο οποίος, η οποία, το οποίο.

ut: εδώ χρονικός σύνδεσμος = όταν.

praedones: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **praedo -onis** = ληστής.

---

² Βλ. και Κουμανούδης Στεφ. , *Λεξικόν Λατινοελληνικόν, μετά συνωνύμων και αντιθέτων της Λατινικής*, σελ. 280, λήμμα **existimo**.

³ Τα υπερδισύλλαβα ουσιαστικά της β' κλίσης που λήγουν σε **-ius** και **-ium** στη γενική του ενικού πολλές φορές συναιρούν το τελικό **-ii** σε **-i** και τονίζονται, ύστερα από τη συναίρεση, στην παραλήγουσα, έστω κι αν αυτή είναι βραχεία. Βλ. και Τζάρτζανος Αχ. , *Λατινική Γραμματική*, ΟΕΔΒ, σελ. 15, παράγραφος 19. 2.

animadverterunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της γ' συζυγίας **animadverto, animadverti, animadversum, animadvertēre** = παρατηρώ.

abiectis: αφαιρετική πληθυντικού, ουδετέρου γένους της μετοχής παθητικού παρακειμένου **abiectus, -a, -um**. Είναι μετοχή του ρήματος της γ' συζυγίας **abicio, abieci, abiectum, abicēre*** = ρίπτω, αποθέτω. (Το ρήμα ανήκει στα ρήματα σε -io της γ' συζυγίας).

armis: αφαιρετική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **arma -orum** = όπλα. Το ουσιαστικό διαθέτει μόνο πληθυντικό αριθμό. (plurale tantum).

ianuae: δοτική ενικού του ουσιαστικού της α' κλίσης, θηλυκού γένους **ianua -ae** = πόρτα.

appropinquaverunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της α' συζυγίας **appropinquo, -avi, -atum, -āre** = πλησιάζω.

et: συμπλεκτικός, παρατακτικός σύνδεσμος = και.

clara: αφαιρετική ενικού, θηλυκού γένους, του επιθέτου της β' κλίσης, θετικού βαθμού **clarus, -a, -um** = καθαρός, -ή, -ό, δυνατός, -ή, -ό. (συγκριτικός: **clarior, -ior, -ius**, υπερθετικός: **clarissimus, -a, -um**).

voce: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **vox, vocis** = φωνή.

Scipioni: δοτική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **Scipio -onis** = Σκιπίωνας. Ως κύριο όνομα δεν διαθέτει κατά κανόνα πληθυντικό.

nuntiaverunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της α' συζυγίας **nuntio, -avi, -atum, -āre** = αναγγέλλω.

incredible: ονομαστική ενικού, ουδετέρου γένους του επιθέτου της γ' κλίσης (το επίθετο είναι τριγενές και δικατάληκτο) **incredibilis, -is, -e** = απίστευτος, -η, -ο. Το επίθετο δεν σχηματίζει παραθετικά, διότι η λέξη δηλώνει άρνηση.

auditu: αφαιρετική σουπίνου του ρήματος της δ' συζυγίας **audio, audivi, auditum, audire** = ακούω.

virtutem: αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **virtus -utis** = ανδρεία. Αν και είναι αφηρημένο ουσιαστικό, απαντά και στον πληθυντικό για να δηλωθούν οι «αρετές».

eius: γενική ενικού, αρσενικού γένους της δεικτικής-επαναληπτικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή, αυτό.

admiratum: αιτιατική σουπίνου του αποθετικού ρήματος της α' συζυγίας **admiror, admiratus sum, admiratum, admirāri** = θαυμάζω.

se: αιτιατική ενικού, της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου = τον εαυτό του.

venisse: απαρέμφατο ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της δ' συζυγίας **venio, veni, ventum, venire** = έρχομαι, φθάνω.

haec: αιτιατική πληθυντικού, ουδετέρου γένους της δεικτικής αντωνυμίας **hic, haec, hoc** = αυτός, αυτή, αυτό.

postquam: χρονικός σύνδεσμος = όταν, αφού.

domestici: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **domestici -orum** = οικιακοί δούλοι. Το ουσιαστικό απαντά μόνο στον πληθυντικό (plurale tantum). Προέρχεται από το αρσενικό γένος του επιθέτου της β' κλίσης **domesticus, -a, -um** = ο του σπιτιού. (βλ. προηγουμένως)

Scipioni: δοτική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **Scipio -onis** = Σκιπίωνας. Ως κύριο όνομα δεν διαθέτει κατά κανόνα πληθυντικό. (βλ. προηγουμένως)

rettulerunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ανώμαλου ρήματος **refero, ret(t)uli, relatum, referre** = επαναφέρω, αποκρίνομαι.

is: ονομαστική ενικού, αρσενικού γένους της δεικτικής -επαναληπτικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή αυτό.

fores: αιτιατική πληθυντικού του ισοσύλλαβου ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **foris -is** = πόρτα. Το ουσιαστικό απαντά πιο συχνά στον πληθυντικό. (*fores, forium*).

reserari: απαρέμφατο παθητικού ενεστώτα του ρήματος της α' συζυγίας **resero, -avi, -atum, -āre** = ανοίγω.

eos: αιτιατική πληθυντικού, αρσενικού γένους της δεικτικής -επαναληπτικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή αυτό.

-que: συμπλεκτικός σύνδεσμος (εγκλιτική λέξη) = και.

intromitti: απαρέμφατο παθητικού ενεστώτα του ρήματος της γ' συζυγίας **intromitto, intomisi, intromissum, intromittēre** = βάζω μέσα, εισάγω.

iussit: γ' ενικό οριστικής ενεργητικού παρακειμένου του ρήματος της β' συζυγίας **iubeo, iussi, iussum, iubēre** = διατάζω.

praedones: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **praedo -onis** = ληστής.

postes: αιτιατική πληθυντικού του ισοσύλλαβου ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **postis -is** = παραστάδα.

ianuae: γενική ενικού του ουσιαστικού της α' κλίσης, θηλυκού γένους **ianua -ae** = πόρτα.

tamquam: σύνδεσμος που εισάγει παραβολικές -υποθετικές προτάσεις. Κάποιες φορές συνοδεύεται από τον υποθετικό σύνδεσμο **si**. Συχνά βρίσκεται δίπλα σε ουσιαστικά (όπως εδώ) ή μετοχές και συνιστά βραχυλογική φράση που δηλώνει την παραβολή. Σε αυτήν την περίπτωση ο **tamquam** λειτουργεί επιρρηματικά.

sanctum: αιτιατική ενικού του επιθέτου της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **sanctus, -a, -um** = ιερός, -ή, -ό. Στην πραγματικότητα πρόκειται για επιθετικοποιημένη μετοχή παθητικού παρακειμένου του ρήματος της δ' συζυγίας **sancio, sanxi, sanctum, sancire** = αγιάζω. Θετικός βαθμός: **sanctus, -a, -um**, συγκριτικός: **sanctior, -ior, -ius**, υπερθετικός: **sanctissimus, -a, -um**.

templum: αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της Β΄ κλίσης, ουδετέρου γένους **templum** - **i** = ναός.

venerati sunt: γ΄ πληθυντικό οριστικής παρακειμένου του αποθετικού ρήματος της α΄ συζυγίας **veneror, veneratus sum, veneratum, venerāri** = προσκυνώ, λατρεύω.

et: συμπλεκτικός, παρατακτικός σύνδεσμος = και.

cupide: επίρρημα τροπικό = με πάθος. Θετικός βαθμός: **cupide**, συγκριτικός: **cupidius**, υπερθετικός: **cupidissime**. (Το επίθετο παράγεται από το επίθετο της Β΄ κλίσης **cupidus**, -a, -um = αυτός που επιθυμεί).

Scipionis: γενική ενικού του ουσιαστικού της γ΄ κλίσης, αρσενικού γένους **Scipio** -**onis** = Σκιπίωνας. Ως κύριο όνομα δεν διαθέτει κατά κανόνα πληθυντικό. (βλ. προηγουμένως)

dextram: αιτιατική ενικού, θηλυκού γένους του επιθέτου της Β΄ κλίσης, θετικού βαθμού **dexter, dextra** (ή **dextera**), **dextrum** (ή **dexterum**) = δεξιός, -ά, -ό. Συγκριτικός: **dexterior, -ior, -ius**, υπερθετικός: **dextimus, -a, -um**. Στο συγκεκριμένο κείμενο η λέξη **dextra** = δεξί χέρι χρησιμοποιείται κατά παράλειψη του ουσιαστικού **manus** -us (θηλ.) = χέρι, οπότε και λειτουργεί ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο.

osculati sunt: γ΄ πληθυντικό οριστικής παρακειμένου του αποθετικού ρήματος της α΄ συζυγίας **osculator, osculatus sum, osculatum, osculāri** = φιλώ, ασπάζομαι.

cum: χρονικός σύνδεσμος = όταν, αφού. Εδώ πρόκειται για τον ιστορικό ή διηγηματικό σύνδεσμο **cum** (**cum historicum** ή **narrativum**), ο οποίος συντάσσεται με υποτακτική παρατατικού (για πράξη σύγχρονη στο παρελθόν) ή με υποτακτική υπερσυντελικού (για πράξη προτερόχρονη στο παρελθόν). (βλ. προηγουμένως).

ante: πρόθεση. Συντάσσεται με αιτιατική = μπροστά.

vestibulum: αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της Β΄ κλίσης, ουδετέρου γένους **vestibulum** -**i** = πρόδομος, είσοδος.

dona: αιτιατική πληθυντικού του ουσιαστικού της Β΄ κλίσης, ουδετέρου γένους **donum** - **i** = δώρο.

posuissent: γ' πληθυντικό υποτακτικής ενεργητικού υπερσυντελικού του ρήματος της γ' συζυγίας **pono, posui, positum, ponere** = τοποθετώ.

quae: αιτιατική πληθυντικού, ουδετέρου γένους της αναφορικής αντωνυμίας **qui, quae, quod** = ο οποίος, η οποία, το οποίο.

homines: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού και θηλυκού γένους **homo -inis** = άνθρωπος. Εδώ είναι αρσενικό

deis: δοτική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **deus -i** = θεός.⁴

	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομ.	deus	dei/ dii/ di
Γεν.	dei	deorum/ deum
Δοτ.	deo	deis/ diis/ dis
Αιτ.	deum	deos
Κλητ.	deus/ dive	dei/ dii/ di
Αφαιρ.	deo	deis/ diis/ dis

immortalibus: δοτική πληθυντικού, αρσενικού γένους του επιθέτου της γ' κλίσης (τριγενές και δικατάληκτο) **immortalis, -is, -e** = αθάνατος, -η, -ο. Το επίθετο δεν σχηματίζει παραθετικά, καθώς δηλώνει άρνηση.

consecrare: απαρέμφατο ενεργητικού ενεστώτα του ρήματος της α' συζυγίας **consecro, -avi, -atum, -āre** = αφιερώνω, προσφέρω.

---

⁴ Το ουσιαστικό δεν έχει εύχρηστη του κλητική του ενικού (dee) και αντί αυτής χρησιμοποιείται η κλητική του συνωνύμου ονόματος **divus = dive**, ενώ οι μεταγενέστεροι Λατίνοι χρησιμοποιούσαν την ονομαστική ενικού **deus**. Επίσης, στον πληθυντικό αριθμό σε όλες τις πτώσεις, εκτός από την αιτιατική, έχει διπλούς και τριπλούς τύπους. Βλ. και Τζάρτζανος Αχ. , *Λατινική Γραμματική*, ΟΕΔΒ, σελ 15, παρ. 19. 1.

solent: γ' πληθυντικό οριστικής ενεστώτα του ημιαποθετικού ρήματος της β' συζυγίας **soleo, solitus sum, solitum, solēre** = συνηθίζω.

domum: εδώ επίρρημα = προς το σπίτι. Πρόκειται στην πραγματικότητα για την αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της δ' κλίσης, θηλυκού γένους **domus -us** = σπίτι.

reverterunt: γ' πληθυντικό οριστικής παρακειμένου του ημιαποθετικού ρήματος της γ' συζυγίας **revertor, reverti, reversum, reverti** = επιστρέφω. [το ρήμα απαντά και ως αποθετικό: **revertor, reversus sum, reversum, reverti**]

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΜΕΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Α΄ κλίση

ianua, -ae θηλυκό

dextra -ae θηλυκό (εδώ ουσιαστικοποιημένο⁵ επίθετο, με παράλειψη του προσδιοριζόμενου όρου manus).

Β΄ κλίση

Africanus -i αρσενικό (εδώ ουσιαστικοποιημένο επίθετο ως κύριο όνομα, προσωνυμία του Σκιπίωνα. Δεν διαθέτει πληθυντικό).

Liternum -i ουδέτερο (Ως όνομα περιοχής δεν έχει πληθυντικό).

domestici -orum αρσενικό. Το ουσιαστικό απαντά μόνο στον πληθυντικό (plurale tantum). Είναι ουσιαστικοποιημένο επίθετο.

praesidium -ii (i) ουδέτερο

tectum -i ουδέτερο

arma -orum ουδέτερο. Το ουσιαστικό απαντά μόνο στον πληθυντικό (plurale tantum).

templum -i ουδέτερο

vestibulum -i ουδέτερο

donum -i ουδέτερο

deus -i αρσενικό (ανήκει στα ανώμαλα ουσιαστικά της Β΄ κλίσης).

Γ΄ κλίση

praedo -onis αρσενικό

dux -cis αρσενικό

vox, vocis θηλυκό

---

⁵ Τα ουσιαστικοποιημένα επίθετα εμφανίζονται στη στήλη των ουσιαστικών της αντίστοιχης κλίσης.

virtus -utis θηλυκό

foris -is θηλυκό. Το ουσιαστικό απαντά πιο συχνά στον πληθυντικό.

postis -is αρσενικό

Scipio -onis αρσενικό. Ως κύριο όνομα δεν διαθέτει κατά κανόνα πληθυντικό.

homo -inis αρσενικό

ΕΠΙΘΕΤΑ

Β' κλίση

clarus, -a, -um (συγκριτικός: clarior, -ior, -ius, υπερθετικός: clarissimus, -a, -um)

sanctus, -a, -um (επιθετικοποιημένη μετοχή παθητικού παρακειμένου, συγκριτικός: sanctior, -ior, -ius, υπερθετικός: sanctissimus, -a, -um).

Γ' κλίση

complures, -es, -a / -ia. Η γενική του πληθυντικού σχηματίζεται σε -ium. (Δεν σχηματίζει συγκριτικό βαθμό. Ο υπερθετικός βαθμός απαντά σπανίως. Δεν έχει ενικό).

incredibilis, -is, -e (Δεν σχηματίζει παραθετικά, διότι δηλώνει μία αρνητική έννοια).

immortalis, -is, -e (Δεν σχηματίζει παραθετικά, διότι δηλώνει μία αρνητική έννοια).

ΜΕΤΟΧΕΣ

Χρόνου Παρακειμένου

abiectus, -a, -um

veneratus, -a, -um

osculatus, -a, -um

ANTONYMIES

is, ea, id (δεικτική-επαναληπτική)

ipse, ipsa, ipsum (οριστική)

qui, quae, quod (αναφορική)

hic, haec, hoc (δεικτική)

PHMATA

1η Συζυγία

veneror, veneratus sum, veneratum, venerāri (αποθετικό)

osculator, osculator sum, osculator, osculāri (αποθετικό)

adoror, adoratus sum, adoratum, adorāri (αποθετικό)

saluto, -avi, -atum, -āre

existimo, -avi, -atum, -āre

conloco, -avi, -atum, -āre (colloco, collocavi, collocatum, collocāre)

appropinquo, -avi, -atum, -āre

nuntio, -avi, -atum, -āre

resero, -avi, -atum, -āre

consecro, -avi, -atum, -āre

2η Συζυγία

iubeo, iussi, iussum, iubēre

soleo, solitus sum, solitum, solēre (ημιαποθετικό)

3η Συζυγία

capio, cepi, captum, capere (ανήκει στα 15 της 3ης συζυγίας σε -io)

animadverto, -verti, -versum, -vertēre

abicio, -ieci, -iectum, -ěre (ανήκει στα 15 της 3ης συζυγίας σε -io)
intromitto, -misi, -misum, -mittěre
pono, posui, positum, poněre
revertor, reverti, reversum, reverti (εδώ λειτουργεί ως ημιαποθετικό) [το ρήμα απαντά και ως αποθετικό: revertor, reversus sum, reversum, reverti]

4η Συζυγία

venio, veni, ventum, venire
audio, audivi, auditum, audire

ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

refero, ret(t)uli, relatum, referre

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

sum, fui, -, esse

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

forte: τροπικό (δεν σχηματίζει παραθετικά).
tum : χρονικό
cupide : τροπικό (συγκριτικός: cupidius, υπερθετικός: cupidissime).
domum: τοπικό (εδώ η λέξη λειτουργεί επιρρηματικά Πρόκειται για την αιτιατική ενικού του ουσιαστικού της δ' κλίσης domus-us που λειτουργεί επιρρηματικά).

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

in + αιτιατική ή τοπική αφαιρετική (εδώ συντάσσεται με αφαιρετική)

ad + αιτιατική
ante + αιτιατική

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

cum (χρονικός, υποτακτικός. Πρόκειται για τον ιστορικό, διηγηματικό cum)
cum (αιτιολογικός, υποτακτικός)
ut (χρονικός, υποτακτικός)
postquam (χρονικός, υποτακτικός)
et (συμπλεκτικός, παρατακτικός)
-que (συμπλεκτικός, παρατακτικός, εγκλιτική λέξη)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Cum Africanus in Literno esset: δευτερεύουσα επιρρηματική, χρονική πρόταση.

Εισάγεται με τον ιστορικό, διηγηματικό σύνδεσμο cum (cum historicum/narrativum) και εκφέρεται με υποτακτική παρατατικού, esset, διότι ο διηγηματικός cum αναφέρεται σε διηγήσεις του παρελθόντος, υπογραμμίζει τη βαθύτερη σχέση δευτερεύουσας - κύριας και δημιουργεί μία σχέση αιτίου -αιτιατού ανάμεσά τους. Επιπλέον, είναι φανερός ο ρόλος του υποκειμενικού στοιχείου στην υποτακτική. Σε σχέση με το ρήμα «venerunt» της κύριας πρότασης, που είναι ιστορικός χρόνος, η δευτερεύουσα χρονική πρόταση εκφράζει το σύγχρονο στο παρελθόν. Τέλος, η πρόταση λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο περιεχόμενο της κύριας πρότασης με ρήμα το venerunt.

esset: ρήμα.

Africanus: υποκείμενο του ρήματος esset.

in Literno: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει τη στάση σε τόπο στο ρήμα esset. Ο τόπος δηλώνεται εμπρόθετα, παρόλο που έχουμε όνομα πόλης, γιατί αναφέρεται στην ευρύτερη περιοχή και όχι την ίδια την πόλη.

complures praedonum duces forte salutatum ad eum venerunt: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (και συγκεκριμένα παρακειμένου: venerunt) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

venerunt: ρήμα.

duces: υποκείμενο του ρήματος venerunt.

complures: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο duces.

praedonum: γενική κτητική (ή αντικειμενική) στο duces.

salutatum: αιτιατική του σουπίνου που δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως, λόγω του ρήματος κινήσεως venerunt. Αντικείμενό του εννοείται το eum (αφού ανήκει σε ρήμα μεταβατικό).

ad eum: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει την κίνηση σε πρόσωπο στο ρήμα venerunt.

forte: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα venerunt.

Tum Scipio, [...], praesidium domesticorum in tecto conlocavit: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (conlocavit = παρακείμενος) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

conlocavit: ρήμα.

Scipio: υποκείμενο του ρήματος conlocavit.

praesidium: αντικείμενο του ρήματος conlocavit.

domesticorum: γενική του περιεχομένου (ή γενική διαιρετική) από το praesidium.

in tecto: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο στο ρήμα conlocavit.

tum: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα conlocavit.

cum se ipsum captum venisse eos existimasset: δευτερεύουσα επιρρηματική, αιτιολογική πρόταση, η οποία εισάγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο cum και εκφέρεται με υποτακτική, επειδή η αιτιολογία είναι το αποτέλεσμα εσωτερικής, λογικής διεργασίας. Συγκεκριμένα, εκφέρεται με υποτακτική χρόνου υπερσυντελικού (existimasset) και εφόσον το ρήμα της κύριας πρότασης είναι ιστορικού χρόνου (conlocavit), η δευτερεύουσα πρόταση εκφράζει το προτερόχρονο στο παρελθόν. Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο περιεχόμενο της κύριας πρότασης.

existimasset: ρήμα.

(Scipio) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος existimasset.

venisse: αντικείμενο του ρήματος existimasset και ειδικό απαρέμφατο.

eos: υποκείμενο του απαρεμφάτου existimasset (ετεροπροσωπία).

captum: αιτιατική του σουπίνου που δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως, λόγω της ύπαρξης του απαρεμφάτου venisse το οποίο προέρχεται από ρήμα που δηλώνει κίνηση.

se: αντικείμενο του captum (αφού το σουπίνo προέρχεται από ρήμα μεταβατικό) και έμμεση αυτοπάθεια.

ipsum: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο se.

Quod ut praedones animadverterunt: δευτερεύουσα επιρρηματική, χρονική πρόταση, η οποία εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο ut (προτάσσεται το quod που αναφέρεται στα προηγούμενα για λόγους έμφασης). Επίσης, το quod, που είναι αναφορική αντωνυμία, στην αρχή περιόδου ισοδυναμεί με δεικτική (= id). Η πρόταση εκφέρεται με οριστική

παρακειμένου, δηλώνει το πραγματικό γεγονός που συνέβη στο παρελθόν και η ύπαρξη της οριστικής δείχνει ότι η πρόταση ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη. Σε σχέση με την κύρια πρόταση εκφράζει το προτερόχρονο στο παρελθόν. Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο περιεχόμενο της κύριας πρότασης με ρήμα το *conlocavit*.

animadverterunt: ρήμα.

praedones: υποκείμενο του ρήματος *animadverterunt*.

quod: αντικείμενο του ρήματος *animadverterunt* κατά πρόταση.

abiectis armis ianuae appropinquaverunt: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (παρακειμένου: *appropinquaverunt*) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

appropinquaverunt: ρήμα.

(**praedones**) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος *appropinquaverunt*.

ianuae: αντικείμενο του ρήματος *appropinquaverunt* σε δοτική.

abiectis armis: ιδιάζουσα αφαιρετική απόλυτη χρονική μετοχή (*abiectis*), που δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν, η οποία ισοδυναμεί και αναλύεται σε δευτερεύουσα: χρονική πρόταση: *cum praedones arma abiecerunt* ή *postquam/ubi/ut praedones arma abiecerunt/-erant*. Το **armis** είναι υποκείμενο της μετοχής *abiectis*.

[et] clara voce Scipioni nuntiaverunt (incredibile auditu!) virtutem eius admiratum se venisse: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (*nuntiaverunt*: οριστική παρακειμένου) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός. Συνδέεται με την προηγούμενη κύρια πρόταση παρατακτικά με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *et*.

nuntiaverunt: ρήμα.

(**praedones**) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος *nuntiaverunt*.

Scipioni: έμμεσο αντικείμενο του ρήματος *nuntiaverunt* σε δοτική.

venisse: άμεσο αντικείμενο του ρήματος *nuntiaverunt* και ειδικό απαρέμφατο.

se: υποκείμενο του απαρεμφάτου *venisse*, ταυτοπροσωπία (λατινισμός).

admiratum: αιτιατική σουπίνου που δηλώνει τον σκοπό της κινήσεως, εξαιτίας του απαρεμφάτου *venisse* που δηλώνει κίνηση.

virtutem: αντικείμενο του σουπίνου *admiratum*.

eius: γενική κτητική ως ετερόπτωτος προσδιορισμός στο *virtutem*.

voce: αφαιρετική οργανική του τρόπου στο ρήμα *nuntiaverunt*.

clara: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη *voce*.

incredibile auditu: προεξαγγελτική παράθεση στην απαρεμφατική φράση *virtutem eius admiratum se venisse*. Πιο συγκεκριμένα η λέξη *auditu* είναι αφαιρετική σουπίνου που δηλώνει την αναφορά στο *incredibile*. Αναλύεται σε δευτ. αναφορική (επιθετική, προσθετική πρόταση): *quod est incredibile auditu*, όπου *est* = ρήμα, *quod* = υποκείμενο, *incredibile* = κατηγορούμενο στο *quod* και *auditu* = αφαιρετική σουπίνου που δηλώνει την αναφορά στο *incredibile*.

Haec postquam domestici Scipioni rettulerunt: δευτερεύουσα επιρρηματική, χρονική πρόταση. Εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο *postquam* (προτάσσεται για λόγους έμφασης το *haec*). Εκφέρεται με οριστική (ενεργητικού παρακειμένου = *rettulerunt*), διότι εκφράζει το πραγματικό γεγονός, που συνέβη στο παρελθόν, και ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη. Σε σχέση με την κύρια πρόταση, που ακολουθεί (*is fores...iussit*), δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν. Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο περιεχόμενο της κύριας πρότασης με ρήμα το *iussit*.

rettulerunt: ρήμα.

domestici: υποκείμενο του ρήματος *rettulerunt*.

haec: άμεσο αντικείμενο του ρήματος *rettulerunt* κατά πρόταξη.

Scipioni: έμμεσο αντικείμενο του ρήματος *rettulerunt* σε δοτική.

is fores reserari eosque intromitti iussit: κύρια πρόταση κρίσεως που εκφέρεται με οριστική (*iussit* = παρακείμενος) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

iussit: ρήμα.

is: υποκείμενο του ρήματος *iussit*.

reserari: αντικείμενο του ρήματος *iussit* και τελικό απαρέμφατο.

[-que] intromitti: αντικείμενο του ρήματος *iussit* και τελικό απαρέμφατο. Συνδέεται με το προηγούμενο απαρέμφατο (*reserari*) παρατακτικά με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *-que* (εγκλιτική λέξη).

fores: υποκείμενο του απαρεμφάτου *reserari* (ετεροπροσωπία).

eos: υποκείμενο του απαρεμφάτου *intromitti* (ετεροπροσωπία).

Praedones postes ianuae tamquam sanctum templum venerati sunt: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (*venerati sunt* = οριστική παρακειμένου) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

venerati sunt: ρήμα.

praedones: υποκείμενο του ρήματος *venerati sunt*.

postes: αντικείμενο του ρήματος *venerati sunt*.

ianuae: γενική κτητική στο *postes*.

tamquam sanctum templum: βραχυλογική έκφραση που δηλώνει παραβολή ως κατηγορούμενο στο αντικείμενο *postes*.

[Ισοδυναμεί και αναλύεται σε δευτερεύουσα υποθετική παραβολική πρόταση: **tamquam (si) postes sanctum templum essent**, όπου :

essent: ρήμα.

postes: υποκείμενο του ρήματος *essent*.

templum: κατηγορούμενο του υποκειμένου (*postes*) του ρήματος.

essent (οι υποθετικές παραβολικές προτάσεις είναι εκτός ύλης)].

sanctum: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο *templum*.

[et] cupide Scipionis dextram osculati sunt: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (*osculati sunt* = οριστική παρακειμένου), και δηλώνει το πραγματικό γεγονός. Συνδέεται με την προηγούμενη κύρια πρόταση παρατακτικά με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *et*.

osculati sunt: ρήμα.

(praedones) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος *osculati sunt*.

dextram: ουσιαστικοποιημένο επίθετο ως αντικείμενο του ρήματος *osculati sunt*.

Scipionis: γενική κτητική στη λέξη *dextram*.

cupide: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα *osculati sunt*.

Cum ante vestibulum dona posuissent: δευτερεύουσα επιρρηματική, χρονική πρόταση, η οποία εισάγεται με τον ιστορικό, διηγηματικό σύνδεσμο cum (cum historicum/narrativum). Εκφέρεται με υποτακτική (posuissent), διότι ο διηγηματικός cum αναφέρεται σε διηγήσεις του παρελθόντος, υπογραμμίζει τη βαθύτερη σχέση δευτερεύουσας - κύριας και δημιουργεί μία σχέση αιτίου -αιτιατού ανάμεσά τους. Επιπλέον, είναι φανερός ο ρόλος του υποκειμενικού στοιχείου στην υποτακτική. Σε σχέση με το ρήμα της κύριας πρότασης «reverterunt», που είναι ιστορικός χρόνος, η δευτερεύουσα χρονική πρόταση εκφράζει το προτερόχρονο στο παρελθόν. Τέλος, η πρόταση λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο περιεχόμενο της κύριας πρότασης με ρήμα το reverterunt.

posuissent: ρήμα.

(**praedones**) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος posuissent.

dona: αντικείμενο του ρήματος posuissent.

ante vestibulum: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει τον τόπο και πιο συγκεκριμένα το «εμπρός από» στον ρηματικό τύπο posuissent.

quae homines deis immortalibus consecrare solent: δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική πρόταση στη λέξη dona της προηγούμενης επιρρηματικής χρονικής πρότασης. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quae και εκφέρεται με οριστική ενεστώτα (solent) γιατί δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

solent: ρήμα.

homines: υποκείμενο του ρήματος solent και του απαρεμφάτου consecrare (ταυτοπροσωπία).

consecrare: αντικείμενο του ρήματος solent και τελικό απαρέμφατο.

quae: άμεσο αντικείμενο του απαρεμφάτου consecrare.

deis: έμμεσο αντικείμενο του απαρεμφάτου consecrare σε δοτική.

immortalibus: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη deis.

domum reverterunt: κύρια πρόταση κρίσεως, που εκφέρεται με οριστική (reverterunt = παρακείμενος) και δηλώνει το πραγματικό γεγονός.

reverterunt: ρήμα.

(praedones) : εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος reverterunt.

domum: αιτιατική που δηλώνει την κίνηση/κατεύθυνση σε τόπο στο ρήμα reverterunt και εδώ λειτουργεί επιρρηματικά.

Ημερομηνία τροποποίησης: 06/07/2018